Edgar Allan Poe

Nu-ți pune niciodată capul rămăşag cu diavolul

O poveste cu morală

Con tal que las costumbres de un autor, zice Don Thomas De Las Torres în precuvântare la ale sale Poeme de dragoste, sean puras y castas, importa muy poco que no sean igualmente severas sus obras -însemnând pe limba noastră că, atâta vreme cât morala unui autor e fără cusur, n-are importanță care-i morala cărților sale. Bănuim că Don Thomas zace acum în Purgatoriu din pricina afirmației sale. Din punctul de vedere al justiției poetice ar fi într-adevăr un lucru cât se poate de deştept să fie ținut acolo până ce Poemele de dragoste se vor fi vândut din librării sau vor fi fost depozitate la arhivă, din lipsă de cititori. Orice operă de ficțiune ar trebui să aibă o morală; fapt cu totul remarcabil, criticii au descoperit că fiecare are una. Nu de mult, Philip Melancthon a scris un comentariu pe marginea Batrachomiomahiei, dovedind că intenția poetului era aceea de a sădi în sufletele oamenilor repulsia față de răzmeriță. Mergând un pas mai departe, Pierre La Seine a arătat că intenția lui era aceea de a recomanda tinerilor cumpătare la mâncare şi băutură. Aidoma şi Jacobus Hugo s-a mulțumit să constate că prin Euenis Homer avea în vedere pe Jean Calvin, prin Antinou pe Martin Luther, prin lotofagi pe protestanți în general, iar prin harpii pe olandezi. Scoliaştii noştri moderni nu sunt cu nimic mai prejos în ce priveşte perspicacitatea, căci aceşti indivizi demonstrează existența unui înțeles ascuns în Antediluvienii, a unei parabole în Powhatan, a unor vederi revoluționare în Cocoşul Robin şi a transcendentalismului în Degețel. Pe scurt, s-a dovedit că nici un om nu se aşază la masa de scris fără un plan foarte amănunțit. În general, asta îi scuteşte pe autori de o serie de necazuri. Unui romancier, de pildă, nu trebuie să-i pese de morala sa. Ea este acolo - adică undeva, încât morala şi criticii pot să-şi vadă de treabă. Când se va ivi prilejul nimerit, tot ce-a vrut şi tot ce n-a vrut să spună acel gentleman va fi scos la lumină de Cadranul sau de Gazeta de Mâine, împreună cu tot ce-ar fi trebuit să spună, precum şi cu restul pe care bineînțeles că a vrut să-l spună, astfel încât în final toate se vor lămuri pe deplin.

Aşadar, învinuirea ce mi se aduce de către unii ignoranți cum că n-aş fi scris niciodată o povestire morală sau, mai precis, o povestire cu morală, e

lipsită de orice bază serioasă. Nu ei sunt criticii chemați să mă-nțeleagă şi să-mi dezvolte morala: iată secretul! În curând Pisălogul Nordamerican - gazetă trimestrială - îi va face să se ruşineze de prostia lor. Dar până atunci, ca să întârzii un pic execuția şi să îndulcesc acuzațiile împotriva mea, vă ofer această istorioară tristă, istorioară a cărei peremptorie morală nu poate fi pusă la îndoială, căci până şi un alergător ar putea citi majusculele care compun subtitlul povestirii. Ar trebui să mi se recunoască paternitatea acestui aranjament, mult mai inteligent decât cel al lui La Fontaine sau al altora care amână până în ultima clipă impresia generală pentru ca să o introducă apoi pe furiş la sfârşitul fabulei. Defuncți injuria ne afficiatur era una din Legile celor douăsprezece» table, iar De mortuis nil nisi bonum o excelentă poruncă, chiar dacă morții în chestiune nu erau decât nişte coate-goale. Intenția mea, prin urmare, nu-i aceea de a-l ponegri pe Fifirone Afurisitu', defunctul meu amic. El a fost un câine amărât, este adevărat, şi a avut parte într-adevăr de o moarte câinească, dar n-ar trebui să-l ocărâm pentru viciile sale, căci ele proveneau dintr-un defect al maică-sii. Aceasta îşi dăduse întreaga silință să-l ciomăgească de când era mititel, fiindcă în mintea ei deşteaptă îndatoririle erau socotite întotdeauna drept plăceri, iar copiii, precum cotletele sau măslinii Greciei moderne, cu bătaia devin invariabil mai buni. Dar biata femeie avu ghinionul să fie stângace, şi decât să-l altoiască pe copil un stângaci, ar face mai bine să-i dea pace. Universul se roteşte de la dreapta la stânga, aşadar nu se cade să aghesmuieşti pruncul de la stânga la dreapta. Dacă fiece pălitură din direcția cea bună sloboade câte un beteşug, urmează că fiece scatoalcă din cealaltă direcție vâră în el un oarecare procent de răutate. Fusesem adesea martor la pedepsele lui Fifirone, şi chiar după felul cum dădea din picioare îmi puteam da seama că pe zi ce trecea îi mergea tot mai rău. În cele din urmă am constatat cu lacrimi în ochi că în privința ştrengarului nu mai era nici o speranță şi într-o bună zi, după o chelfă-neală soră cu moartea, al cărei singur efect fu acela că obrazul i se înnegrise ca la un negrotei şi că-l apucară pandaliile, nemaiputând răbda, am căzut de-ndată în genunchi şi cu glas tânguitor i-am profețit ruina. Adevărul e că aplecarea lui spre viciu era fantastic de precoce. La cinci luni se înfuria atât de tare încât îi pierea glasul. La şase luni l-am surprins cum rodea un pachet de cărți de joc. La şapte luni adesea înşfăca fetițele şi le săruta. La opt luni refuza categoric să-şi pună semnătura pe angajamentul de abstinență. Samavolnicia lui lua cu fiece lună proporții tot mai mari, încât la sfârşitul primului său an de viață insistă să poarte mustăți; ba mai rău, prinse obiceiul să înjure, să blesteme şi să facă pariuri.

Acest din urmă nărav, din cale-afară de vulgar, împlini în cele din urmă, cum prevăzusem, ruina lui Fifirone Afurisitu'. Viciul cu pricina „creştea şi se întărea pe măsură ce creştea şi se întărea şi dânsul", pentru ca în ziua în care deveni bărbat să nu mai poată rosti o singură propoziție fără s-o împăneze cu propuneri de prinsoare. Nu c-ar fi clocit în mintea lui gândul de-a face rămăşag de-adevăratelea. Nici pomeneală! Voi fi cinstit față de prietenul meu şi voi zice că mai curând ar fi preferat să clocească ouă. Pentru el toată treaba nu era decât o vorbă goală şi nimic mai mult, expresiile sale în legătură cu acest subiect neavând nici un înțeles. Nu erau decât nişte amărâte de expletive -

cuvinte imaginare menite doar să-i rotunjească propoziția. Când spunea: — Punem pariu? Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să-l ia în serios. Dar eu nu mă puteam abține să nu socot că era de datoria mea să-l pun la punct. Năravul lui era imoral, şi i-am spus-o răspicat. Era vulgar, şi l-am rugat să mă creadă. Era condamnat de societate, aici nu spuneam decât adevărul. Era interzis printr-un decret al Congresului, aici n-aveam nici cea mai mică intenție de a-l minți. Am protestat, dar fără folos. I-am explicat în zadar. Am stăruit, el zâmbea. L-am implorat, el râdea. Am predicat, el rânjea. L-am amenințat, el înjura. L-am lovit, el a chemat poliția. L-am tras de nas, el l-a suflat şi s-a oferit să-şi pună capul rămăşag cu diavolul că nu voi mai încerca niciodată acest experiment. Sărăcia era un alt viciu pe care ciudatul defect fizic al mamei lui Afurisitu' i-l transmisese fiului ei. Acesta era îngrozitor de sărac, de bună seamă pricina pentru care expletivele din pariurile sale rareori atingeau latura pecuniară. Nu-mi amintesc să-l fi auzit spunând vreodată: „Pun rămăşag cu tine pe un dolar". De obicei zicea: „Pun rămăşag pe ce vrei tu", sau „Pun rămăşag pe ce-ai tu curajul", sau „Pun rămăşag pe o nimica toată", sau chiar mai interesant „Pun capul rămăşag cu diavolul".

Această din urmă vorbă părea să-l satisfacă în cel mai înalt grad, poate şi pentru faptul că implica riscul cel mai mic, căci Afurisitu' devenise un zgârie-brânză cum nu s-a mai pomenit. Dacă l-ar fi ridicat cineva în brațe, ar fi constatat că avea un cap mic, a cărui pierdere ar fi fost şi ea mică. Dar nu-s decât nişte păreri personale şi nu-s deloc convins c-aş avea dreptul să i le atribui şi lui. În orice caz, vorba respectivă se bucura cu fiece zi de tot mai multă considerație, deşi a pune prinsoare pe propriii tăi creieri ca pe nişte bancnote dovedea o lipsă crasă de bun-simț - dar din pricina firii sale sucite prietenul meu nu putea înțelege acest lucru. În cele din urmă renunță la toate celelalte expresii, reținând-o numai pe ultima: Pun capul rămăşag cu diavolul, pe care o întrebuința cu o râvnă şi un devotament nețărmurite, care-mi displăceau şi-n egală măsură mă uimeau. Mi-au displăcut întotdeauna situațiile pe care nu le-nțeleg. Tainele îl fac pe om să cugete, periclitându-i astfel sănătatea. Adevărul e că aerul cu care Conu' Afuristu' pronunța vorba sa nesuferită, maniera lui de-a o rosti ascundea ceva, ceva ce mai întâi îmi trezi curiozitatea, dar mai pe urmă mă nelinişti ceva pe care, în lipsa unui termen mai precis, îmi voi permite să-l numesc năstruşnic, dar pe care dl Coleridge l-ar fi numit mistic, dl Kant, panteistic, dl Carlyle, şerpuistic, iar dl Emerson, hipermisticistic. Începea să nu-mi mai placă defel. Sufletul lui Conu' Afurisitu' era în pericol. Am hotărât să uzez de întreaga mea elocință ca să-l salvez. Am jurat să-l servesc aşa cum Sfântul Pattrick, cel din cronica irlandeză, a servit broasca-râioasă, adică „trezind-o la realitate". Fără zăbavă m-am dedicat misiei mele. Din nou m-am apucat să-l dojenesc. Din nou mi-am adunat forțele pentru o ultimă încercare de a-l reforma.

Ajungând eu la capătul predicii, Conu' Afurisitu' se comportă foarte ciudat. Câteva clipe rămase tăcut, iscodindu-mă cu privirea. Dar deodată îşi azvârli capul într-o parte şi-şi încruntă fioros sprâncenele, după care îşi desfăcu palmele şi-şi scutură umerii. Apoi clipi din ochiul drept. Apoi repetă operația şi cu cel stâng. Apoi îi închise pe amândoi foarte tare. Apoi îi deschise

pe amândoi atât de larg, încât m-am speriat de eventualele consecințe. Apoi, ducându-şi degetul mare la nas, socoti de cuviință să facă nişte gesturi indescriptibile cu restul degetelor. În final, cu mâinile proptite în şolduri se îndură să-mi răspundă.

Nu-mi amintesc decât punctele mai importante din discursul său. Că mi-ar fi îndatorat dacă mi-aş ține gura. Că n-avea nevoie de sfaturile mele. Că disprețuia toate insinuările mele. Că era destul de mare ca să-şi poarte singur de grijă. Că îl consideram şi acum bebeluşu' Afurisitu'? C-aveam ceva cu el? Că voiam să-l insult? Că eram nebun? Pe scurt, ştia maică-mea că lipsesc de-acasă? Punea această ultimă întrebare ca unui om de încredere şi se jura că va ține cont de răspunsul meu. Încă o dată mi-a cerut să-i spun pe şleau dacă maică-mea ştia că nu-s acasă. Tulburarea mea, zise el, mă dădea de gol, încât era dispus să-şi pună capul rămăşag cu diavolul că nu ştia.

Conu' Afurisitu' nu aşteptă răspunsul meu, ci, făcând stânga-mprejur, mă părăsi cu o grabă nedemnă. E bine pentru el că a procedat astfel, fiindcă mă simțeam rănit în simțămintele mele. Până şi mânia reuşise să mi-o trezească, încât de data asta aş fi acceptat pariul său înjositor. Aş fi câştigat pentru Starostele dracilor căpşorul lui Conu' Afurisitu', căci pe drept cuvânt măicuța mea ştia foarte bine că lipsesc temporar de-acasă.

Dar Khoda shefa midehed - Cerul dă alinare - cum zic musulmanii când sunt călcați pe degetele de la picioare. Primisem insulta pe când îmi făceam datoria, şi-am răbdat-o bărbăteşte. Totuşi, eram convins acum că făcusem tot ce se putea pentru acest nenorocit, aşa că am decis să nu-l mai deranjez cu povețele mele, ci să-l las în plata conştiinței sale. Dar, deşi mă abțineam de la sfaturi, nu mă puteam îndura să renunț definitiv la tovărăşia lui. Am mers chiar până acolo încât am început să-i răsfăț pornirile mai puțin vinovate, trezindu-mă uneori că-i laud glumele nesărate, aşa cum epicurienii laudă muştarul, adică cu ochii plini de lacrimi - atât de tare mă îndurerau vorbele sale păcătoase. Într-o zi frumoasă, ieşind noi la plimbare, braț la braț, am nimerit pe un drum ce ducea la un râu. Am dat de un pod pe care am hotărât să-l trecem. Acesta avea un acoperiş care-l ferea de intemperii, dar cum nu erau decât câteva ferestruici, înlăuntru domnea un întuneric tare neplăcut. De cum am intrat în pasaj, contrastul dintre lumina de afară şi bezna din interior îmi tulbură adânc sufletul. Dar nu şi pe al nefericitului Afurisitu', care se oferi să-şi pună capul rămăşag cu diavolul că eram ipohondru. El în schimb era de o veselie nemaipomenită, atât de deplasată încât mă cuprinseră bănuiala şi îngrijorarea. Nu era exclus ca el să fi suferit de transcendentalism. Dar nu mă pricep destul la simptomatologia acestei boli ca să pot afirma acest lucru cu hotărâre, şi din nefericire niciunul dintre prietenii mei de la Cadranul nu era de față. Presupun că ar fi vorba de asta, bazându-mă pe un soi de „Merry Andrewism" auster ce părea să-l chinuie pe bietul meu amic, şi care-l transformase într-un Popa-prostu sadea. Nu făcea altceva decât să se zbenguie şi să se vâre peste tot, poticnindu-se de tot ce întâlnea în cale, ba țipând, ba sâsâind tot soiul de cuvinte stranii, unele fără noimă, altele neobrăzate, şi mereu cu mina cea mai gravă din lume. Nu mă puteam nicicum hotărî dacă să-i trag un picior în fund sau să-l compătimesc, în cele din urmă, după ce

traversarăm aproape întreg podul, am ajuns la capătul potecii, dar înaintarea noastră fu blocată de o cruce de barieră destul de înaltă. Eu mi-am continuat drumul netulburat, dând deoparte crucea, aşa cum se obişnuieşte. Dar simpla ei rotire nu era pe placul lui Conu' Afurisitu', care ținea morțiş să sară peste barieră, spunându-mi că poate executa în aer saltul de porumbel. Ei bine, cinstit vorbind nu-l credeam capabil de aşa ceva. Cel mai bun săritor, în orice stil, era amicul meu, dl Carlyle, şi cum ştiam că nici măcar el nu s-ar încumeta să execute saltul, nu mi-l imaginam câtuşi de puțin pe Fifirone Afurisitu' făcându-l. În consecință am revărsat asupra lui un potop de cuvinte cum că-i lăudăros şi că-i mai mare la vorbă decât la faptă. Mai târziu aveam să le regret, căci pe loc se oferi să-şi pună capul rămăşag cu diavolul că poate face saltul respectiv.

În pofida hotărârii mele anterioare, tocmai mă pregăteam să-l mustru pentru sacrilegiul său, când aud lângă umărul meu o tuse uşoară ce aducea mai mult cu Hm! Tresărind, am aruncat o privire curioasă în jur. în cele din urmă ochii îi căzură, într-un ungher al lemnăriei, pe silueta unui gentleman în vârstă, scund, şchiop şi cu un aer distins, întreaga lui înfățişare era cât se poate de onorabilă, nu atât din cauza costumului negru pe care-l purta, cât a cămăşii sclipind de curățenie şi a gulerului elegant răsfrânt peste cravata albă; părul îl avea despărțit pe frunte de o cărare, întocmai ca fetele. Mâinile şi le împreunase pe burtă meditativ, iar ochii-i erau dați peste cap.

Cercetându-l mai îndeaproape, am observat că peste pantalonii scurți purta un şorț de mătase neagră, ceea ce-mi păru din cale-afară de ciudat. Dar înainte să am timp să fac vreo remarcă în legătură cu această întâmplare neobişnuită, mă întrerupe un al doilea hm!

La această intervenție nu eram pregătit să răspund pe loc. Adevărul e că asemenea remarce laconice sunt aproape fără răspuns. Cunosc o gazetă care-a dat chix cu cuvântul „Gogoşi"! Nu mi-e ruşine deci să mărturisesc că am apelat la ajutorul lui Conu' Afurisitu'.

— Afurisitule, am zis, unde eşti? N-auzi? Domnul a zis hm!

Pe când mă adresam astfel prietenului meu, îl priveam neînduplecat, căci, la drept vorbind, mă simțeam foarte derutat, şi când cineva se simte foarte derutat ar trebui să-şi încrunte sprâncenele şi să facă o mutră sălbatică, altminteri va părea un idiot.

— Afurisitule, am grăit, deşi numele aducea foarte tare cu o înjurătură (nici că s-ar fi putut ceva mai străin de gândurile mele). Afurisitule, am îngăimat, domnul a zis hm!

Nu încerc să-mi apăr vorba pe temeiul profunzimii ei; nici eu n-o socoteam profundă; dar am observat că efectul cuvintelor noastre nu e întotdeauna direct proporțional cu însemnătatea pe care ele o au în ochii noştri; şi nici dacă l-aş fi ciuruit pe Conu' A. cu o bombă Paixhan sau l-aş fi pocnit în scăfârlie cu Poeții şi poezia Americii, nu s-ar fi simțit mai năucit ca-n clipa în care i-am adresat aceste simple vorbe:

— Afurisitule, pe unde te-ascunzi? N-auzi? Domnul a zis hm!

— Aşa să fie? Bâigui el într-un târziu, schimbând culoare după culoare, mai abitir ca piratul hăituit de o navă de război. Eşti sigur că asta a zis? S-ar părea deci că nu mai am nici o scăpare acum. Măcar să m-arăt viteaz. Fie: hm!

Asta păru să-l mulțumească pe venerabilul gentleman - numai Dumnezeu ştie de cePărăsindu-şi postul din ungherul podului, acesta înainta şchiopătând şi cu un aer binevoitor luă mâna lui Afurisitu' şi o strânse cordial, privindu-l tot timpul în față cu aerul celei mai sincere mărinimii din câte-şi poate imagina mintea unui om.

— Sunt absolut sigur că-l vei câştiga, Afurisitule, zise el cu surâsul cel mai candid din lume, dar, cum prea bine ştii, de dragul eticheteі trebuie să trecem printr-o încercare.

— Hm! Răspunse amicul meu, scoțându-şi haina cu un oftat adânc şi legându-şi o batistă în jurul brâului, după care îşi schimonosi chipul în modul cel mai cumplit, aruncându-şi ochii pe spate şi strâmbându-şi colțurile gurii - hm! Iar după o pauză zise din nou hm! După asta nu țin minte să-l fi auzit rostind alt cuvânt decât hm! Aha, am reflectat, fără să dau glas gândului, e într-adevăr nemaipomenită tăcerea lui Fifirone Afurisitu'. Nu încape îndoială că-i urmarea vreunei trăncăneli anterioare. O extremă duce la alta. Mă întreb dacă n-a uitat întrebările încuietoare pe care mi le-a turnat cu toptanul şi pe nerăsuflate în ziua în care i-am administrat ultima lecție. In orice caz s-a lecuit de trans-cendentalism.

— Hm! Răspunse la asta Fifirone, ca şi când mi-ar fi ghicit gândurile şi arătând ca o oaie foarte bătrână căzuta în reverie.

Venerabilul gentleman îl luă apoi de braț şi-l conduse în umbra podului, la câțiva paşi de barieră.

— Stimabile, zise el, conştiința nu mă lasă să nu-ți acord acest spațiu de manevră. Aşteaptă aici până ce-mi reiau locul lângă barieră, căci vreau să văd dacă o poți sări în chip artistic şi transcendental, dar nu care cumva să omiți vreuna din figurile saltului de porumbel. Doar o simplă formalitate, precum ştii. Semnalul va fi: unu, doi, trei, start! Atenție la cuvântul start. Aici îşi luă poziția lângă barieră, făcu o pauză, ca şi când ar fi meditat profund, îşi înălță privirea, moment în care mi s-a părut că desluşesc un surâs imperceptibil pe buzele sale, apucă marginile şorțului, uitându-se îndelung la Afurisitu' şi în cele din urmă, conform înțelegerii, dădu semnalul:

Unu - doi - trei - start!

Exact la cuvântul start, bietul meu amic țâşni într-un galop amețitor. Crucea nu era prea înaltă, cum este aceea a d-lui Lord, nici prea joasă, ca a recenzenților dlui Lord, aşa că eram aproape sigur că va reuşi s-o sară. Dar dacă nu va reuşi? Ah, aceasta era întrebarea - dar dacă nu va reuşi? Cu ce drept, ziceam eu, gentlemanul cel bătrân îl silea pe un alt gentleman să sară? Cine era acest Bulinuță şontorog? Dacă-mi cere mie să sar, nu voi sări, să fie clar! Nu-mi pasă chiar dacă ar fi necuratul! Podul, cum zic, avea un acoperiş boltit într-un chip atât de caraghios, încât înlăuntrul său stăruia tot timpul un ecou extrem de neplăcut - ecou de care nu-mi dădusem seama înainte de-a nu rosti ultimele patru cuvinte.

Dar cele spuse, sau gândite, sau auzite de mine nu ţinură decât o clipă. In mai puţin de cinci secunde de la start bietul meu Fifirone făcuse saltul. L-am văzut alergând sprinten, desprinzându-se de podeaua podului şi-n timp ce se înălţa, executând cele mai teribile mişcări cu picioarele. L-am văzut făcând în aer un admirabil salt de porumbel chiar deasupra barierei, şi mi s-a părut cu adevărat ciudat că nu şi-a continuat zborul peste ea. Dar tot saltul n-a fost decât o treabă de un moment, şi înainte să apuc să reflectez la asta, Conu' Afurisitu' s-a prăbuşit drept pe spate, de aceeaşi parte a barierei de unde luase startul. În aceeaşi clipă l-am zărit pe venerabilul gentleman şontâcăind cât îl ţineau picioarele, prinzând şi acoperind cu şorţul ceva ce căzuse în el cu zgomot din întunericul arcadei aflate chiar deasupra barierei. M-am minunat nespus de toate astea, dar n-am avut răgaz să meditez, căci Conu' Afurisitu' zăcea nemişcat ca un butuc. Am dedus că, fiind rănit în amorul propriu, avea nevoie de ajutorul meu. M-am grăbit să ajung la el şi-am descoperit că suferise ceea ce se cheamă un accident grav. Adevărul e că fusese deposedat de căpăţână, pe care n-am reuşit s-o găsesc nici după o cercetare amănunţită, drept care am hotărât să-l duc acasă şi să chem homeopaţii, între timp îmi trecu prin minte o bănuială: am deschis fereastra cea mai apropiată a podului şi dintr-o dată tristul adevăr mă străbătu ca un fulger. La vreo cinci picioare chiar deasupra crucii de barieră, tăind de-a curmezişul arcada podului, era întinsă o scoabă - o bară lată de fier cu baza pe orizontală - una din multele care întăreau structura pe toată suprafaţa ei. Reieşea limpede că gâtul nefericitului meu amic venise în contact direct cu tăişul scoabei. N-a supraviţuit mult cumplitei sale pierderi. Homeopaţii nu-i dăduseră o doză suficientă de medicament şi chiar şi acest puţin el ezită să-l înghită. Ca urmare, starea lui se înrăutăţi, iar în final muri, o pildă pentru toţi trăitorii sturlubatici. I-am înrourat mormântul cu lacrimile mele, am brodat un semn heraldic pe blazonul familiei sale, iar în contul cheltuielilor de înmormântare am expediat transcenden-taliştilor o notă de plată foarte modestă. Canaliile au refuzat s-o achite, drept care am pus imediat să-l dezgroape pe Conu' Afurisitu' şi l-am vândut ca hrană pentru câini.

SFÂRŞIT